

Jerzy J. Wiatr

Jerzy J. Wiatr istaknuto je ime poljske sociologije, ali su njegovi istraživački interesi znatno širi. U njegovom dosadašnjem stvaralačkom opusu nalaze se radovi koji zadiru u problematiku historijskog materijalizma, opće sociologije i sociologije političkih odnosa, a kao istraživač i društveni djelatnik ističe se u funkciji potpredsjednika Međunarodnog komiteta za političku sociologiju.

Tekst koji donosimo potječe iz knjige »Sociologija političkih odnosa« (Varšava 1977) u kojoj je Wiatr pokušao rezimirati rezultate svojih istraživanja i pružiti cjelovitu studiju sociologije politike.

U prvom dijelu knjige on razmatra temeljna određenja sociologije političkih odnosa, elemente sociologije političkih znanosti prije Marksa, marksizam-lenjinizam kao teorijski sistem političke sociologije, osnovne nemarksističke teorije sociologije političkih odnosa i pravce i metode empirijskih istraživanja.

U drugom poglavlju Wiatr analizira pod skupnim nazivom teoretske pretpostavke političke sociologije: pitanje vlasti kao sociološke pojave, odnos ekonomije i politike, odnos kulture i politike, te psihologiju političkih pojava.

U trećem dijelu posebno razrađuje istraživačka područja sociologije političkih odnosa, te u tom sklopu promatra sociologiju partije i političkih pokreta, sociologiju države, sociologiju političkog ponašanja, sociologiju političke svijesti i sociologiju međunarodnih odnosa.

Recimo i to da se u svom širokom znanstveno-istraživačkom interesu Wiatr već nekoliko puta susretao s pokušajima određenja mjesta međunarodnih odnosa, bilo u korpusu politoloških ili socioloških znanstvenih disciplina. U ne tako brojnim radovima objelodanjenim u Istočnoj Evropi o međunarodnim odnosima pokušaj Jerzyja Wiatra da pokrene diskusiju o mogućnostima i potrebama sociološkog istraživanja međunarodnih odnosa svakako zaslužuje pažnju. Dio zapadnih autora koji primjenjuju sociološke metode čine to u drugoj sredini, polazeći od drugih pretpostavki i služeći se nemarksističkom istraživačkom metodom. Uvjereni da Wiatrov pristup sociologiji međunarodnih odnosa zaslužuje pažnju i poziva na diskusiju, objavljujemo ga u prijevodu na stranicama »Političke misli«.*

*
Među istaknutim radovima Jerzy J. Wiatra vrijedno je istaknuti:

Problematiku međunarodnih odnosa — koju temeljito razmatra znanost o politici, a sve više i autonomna znanost o međunarodnim odnosima¹ — sociolozi su istraživali samo u ograničenoj mjeri.

U 19. stoljeću interes za međunarodne odnose javlja se samo u nekih sociologa — na primjer kod Gumpłowicza i njegovoj teoriji osvajanja kao izvoru nastajanja klasa i države, kod Spencera u teoriji odnosa među »ratujućim« i »industrijskim« državama, kod Novikova u njegovoj analizi rata kao sociološke pojave. 20. stoljeće donijelo je tek malo veći interes socioloških istraživanja na polju međunarodnih odnosa i s pravom se moglo dugo vremena smatrati da je ta disciplina zanemareno područje sociologije. Za ilustraciju može poslužiti slijedeći primjer.

VI svjetski sociološki kongres, održan mjeseca rujna 1966. god. u Evianu, bio je prvi skup, gdje se problematici međunarodnih odnosa posvetilo više pažnje. Na tom kongresu Robert Angell predstavio je referat pod naslovom »Sociology of International Relations«, u kome je predočio analizu stanja sociološke literature posvećene tematici međunarodnih odnosa. Prema principima klasifikacije, koje je on prihvatio — od svih publikacija, što se odnose na međunarodne odnose, a koje on obrađuje i prezentira bibliografskom informacijom »International Bibliography of Sociology«, »Sociological Abstracts« i »International Political Science Abstracts« za godine 1950—1964. — samo 106 radova može se uvrstiti u sociologiju međunarodnih odnosa. Štoviše, to su radovi koje su mahom pisali politolozi, a ne sociolozi (npr. Deutsch, Maas). Kao rezultat takvog stanja, po mišljenju Angella, dostignuća sociologije na polju međunarodnih odnosa nisu impozantna. Sličnog su mišljenja i drugi promatrači.²

Skice o historijskom materijalizmu i sociologiji (1962)

Društvo — uvod u sistemsku sociologiju (1964)

Sociologija vojske (1964)

Da li je nastupio kraj vijeka ideologije? (1966)

Narod i država (1969)

Suvremeni antikomunizam i društvene nauke (1970)

The State of Sociology in Eastern Europe Today (1971)

Marksistička teorija društvenog razvoja (1973)

Sociologija, politika i znanost (1973) i dr.

1

Zahtjev za stvaranjem zasebne discipline koja se bavi međunarodnim odnosima predstavio je Longin Pastusiak u zanimljivom radu *Komputery a polityka, Szkice o teoretycznych i metodologicznych zagadnieniach stosunkow miedzynarodowych*, Varšava, 1975. Autor tretira političku sociologiju — naravno u dijelu posvećenom međunarodnim odnosima — kao sastavni dio znanosti o međunarodnim odnosima. Takav interdisciplinarni pristup vjerojatno je jedini način izgrađivanja te discipline, o kojoj se ovdje govori. Smatram, da sociologija može imati ogromnu ulogu u razvijanju teorije međunarodnih odnosa.

2

Uporedi: L. Kriesberg (ed.), *Social Proces-*

Izuzev preloma 19. i 20. stoljeća, kada su radovi Spencera, Novikova a posebno Gumpłowicza skrenuli pažnju sociologa na pasionirajuće probleme odnosa među državama i narodima, sociologija je u stvari zazirala od ozbiljnijeg proučavanja te problematike. Razvoj empirijskih metoda istraživanja u 20. stoljeću nije se razvijao istovremeno s pokušajima njihove primjene u istraživanjima socioloških aspekata međunarodnih odnosa. U današnjem zalaganju za proučavanjem te problematike i primjetnim naporima da se odredi zadatke sociologije u oblasti međunarodnih odnosa nazire se sve jasnije saznanje da u današnjem svijetu — koji se toliko smanjio zahvaljujući naglom razvoju tehnologije i postao tako raznolik zbog posljedica koegzistencije i borbe suprotnih sistema — odnosi među državama i narodima zauzimaju glavno mjesto u shvaćanju i oblikovanju društvenih procesa. U tome je također izražena spoznaja da se suvremena teorija međunarodnih odnosa može razvijati isključivo kao disciplina koja će integrirati cjelokupni opus i gledišta raznih društvenih nauka, te da u tom opusu sociološko gledište može biti u cjelini usvojeno.³

Predmet i karakter sociologije međunarodnih odnosa

U suvremenoj sociologiji, pa tako i u poljskoj, postoji snažna tendencija za stvaranjem novih socioloških disciplina, koje se najčešće izdvajaju ukazivanjem na stanovite oblasti stvarnosti, a čijem istraživanju takva poddisciplina može zahvaliti svoje postojanje. Sagledavši problem s tog stajališta, nema razloga da međunarodni odnosi ne budu predmet poddiscipline pod nazivom »sociologija međunarodnih odnosa«; svaka će inicijativa u tom pravcu biti praćena s interesom. Pa ipak ostaje otvoren problem u kojoj mjeri sociologija međunarodnih odnosa već sada jest, ili bi to tek mogla postati, autentično zasebna istraživačka disciplina⁴ koja ima vlastiti predmet i vlastitu znanstvenu metodu.

ses in International Relations, New York, 1968, s. 3, i: C. F. Alger, *Trends in International Relations Research*, kod: N. D. Palmer (ed.), *A Design for International Relations Research: Scope, Theory, Methods, and Relevance*, Philadelphia 1970, s. 7—28. Alger ističe slab interes sociologa za to područje nasuprot plodnom i bogatom zanimanju psihologa.

3
Prijedlog uzimanja u obzir dostignuća sociologije u razvoju integralne teorije međunarodnih odnosa prezentirao sam u članku pod naslovom Sociologiczne ujeće stosunkow miedzynarodowych, *Studia Nauk Politycznych* 1969, br. 3, s. 55—70. U vezi s tim člankom želim napomenuti, da naročito marksistička teorija vanjske

politike, kao funkcije unutrašnje politike i društvenih odnosa države, ima fundamentalno značenje za sociološku interpretaciju međunarodnih odnosa.

4

Na pozicijama posebnosti sociologije međunarodnih odnosa nalaze se posebice sovjetski autori F. Burlackij i A. Galkin, koji su u interesantnom radu p. n. Sociologija. Politika. Miedzynarodnyje otnošenija, Moskva 1974, predstavili tu problematiku. Vrijedan je pažnje također rad M. Merle, *Sociologie des relations internationales*, Paris 1974, koji po prvi put sintetizira sociološka ostvarenja na tom polju. Merle ozbiljno uzima u obzir ostvarenja marksizma.

U ranije objavljenom članku izrazio sam mišljenje, da se »problem koji stoji pred sociologijom sastoji prije svega u tome da se precizira u kojoj mjeri i na koji način može sociologija dati svoj doprinos u analizi međunarodnih odnosa i u čemu se sastoji sociološki aspekt te problematike. Smatram da nije bitno da li će se po uzoru na druge sociološke discipline formirati autonomna »sociologija međunarodnih odnosa«, međutim siguran sam da je doprinos koji sociologija može pružiti znanstvenom poznavanju tog područja društvenog života vrijedan pažljive ocjene«. U principu podržavam to mišljenje, iako mi se čini sada, da bi bilo vrijedno obogatiti taj aspekt jednim drugim, koji bi ga upotpunio. Možemo se upitati ne samo, što sociologija pruža teoriji međunarodnih odnosa, već također, u kojoj mjeri proučavanje međunarodnih odnosa predstavlja danas plodan i važan pravac razvoja sociološke teorije. Značenje sociologije međunarodnih odnosa vidio sam dakle ovako:

a. sociologija međunarodnih odnosa predstavlja temelj razvoja teorije međunarodnih odnosa u pravcu analize »društvenih« varijabli,

b. ona čini osnovu razvoja sociološke teorije u pravcu analize »međunarodnih« varijabli.

Razlikovanje tih dviju vrsti varijabli je pokusno i neprecizno, što je razlog da ih stavljamo u navodnike. Pokušajmo sada razmotriti karakter dvije varijabilne grupe i njihov uzajamni odnos.

Govoreći o društvenim varijablama uzimam u obzir, općenito rečeno, sve elemente društvene sredine, gdje funkcionira politički sistem i koje kao posljedica postaju, ili potencijalno mogu postati, vanjski faktori utjecaja na taj sistem (ulaz u sistem). Pozivajući se ovdje na terminološku konvenciju D. Eastona,⁵ ne želim ulaziti u analizu vrlina i nedostataka njegove teorije sistema — jer o tom pitanju postoji već prilično velika polemična literatura. Međutim, čini mi se potrebno primijeniti razlikovanje društvene uvjetovanosti (u smislu »sredine«) političkog sistema i samog sistema. U tom smislu društvene varijable u analizi političkog sistema će biti takvi elementi društvene sredine, u kojoj djeluje taj sistem i koje postaju »ulaz« u sistem. I još preciznije, to će biti ovi elementi društvenog života, koji postaju postulati ili podrška u odnosu na politički sistem, ili pak stvaraju uvjete za nastanak ovih postulata i podrške.

Prihvatanje takvog stajališta predstavlja dijalektičko uzajamno djelovanje političkog sistema i sredine. Posrbice treba odustati od karakterističnih za ranije političke znanosti pokušaje krutog razdvajanja političke i nepolitičke sfere društvenog života, u tom smislu, što ti isti elementi društvenog života mogu dobivati ili gubiti političko značenje ovisno od konkretne situacije (npr. o opsegu i vrsti akcija koje vodi država, o mogućnosti regulacije u oblasti politike podjele vrijednosti, i slično).

5

D. Easton, *A Systems Analysis of Political Life*, New York 1965. Primjenu sistemskog pristupa u oblasti međunarodnih odnosa daje prije svega H. J. Spiro, *World Politics: The Global System*, Homewood,

Illinois, 1966. F. M. Burlackij, *Lenin — gosudarstvo — politika*, Moskva 1970, s. 64 smatra sistemski pristup »karakterističan za materijalističku teoriju politike kao teoriju srednjeg ranga«.

Sociologiju međunarodnih odnosa interesira ne čitava sfera djelovanja »sredine« na »politički sistem«, već samo taj dio, koji ima značenje za interpretaciju odnosa između bar dva politička sistema (ili jednostavnije — dvije države).

Ipak to pitanje postaje kompliciranije, čim uzmemo u obzir brojne odnose među državama. Na te odnose vrše svoj utjecaj društvene varijable, svojstvene svakoj »nacionalnoj« sredini, u kojoj djeluju pojedini politički sistemi koji pak ulaze u međunarodne povezanosti. I tako, na politički sistem A neposredno utječu društvene varijable društvene sredine A, kao i posredno sastav sredine B, C, D... n, gdje djeluju, i koje imaju odnose s političkim sistemom A — sistemi B, C, D... n.

Postulat uzimanja u obzir društvenih varijabli u analizi međunarodnih odnosa može se predstaviti kao postulat usvajanja:

1. Utjecaja, koji društvena sredina vrši na odnose koje uspostavlja politički sistem prisutan u toj sredini s drugim političkim sistemima.

2. Utjecaja, kakve na taj sistem vrše društvene sredine, u kojima djeluju ovi politički sistemi, s kojima analizirani sistem održava međudržavne (međunarodne) odnose.

Ili drugačije, ovdje bismo mogli razlikovati dva nivoa društvenih varijabli — i zvati ih adekvatno 1) neposredne i 2) posredne društvene varijable.

Istovremeno, svjesni smo, da politički sistem nije samo pasivan predmet na koji utječe sredina, već naprotiv — putem odluka i djelovanja usmjerenih na preoblikovanje sredine (»ulaz« u sistem). Razmišljajući kao prije, mi ćemo svesti naš interes po tom pitanju isključivo na takve izlaske političkog sistema, koji su posljedica njegovih odnosa s drugim sistemima (međunarodnih odnosa). Tada ćemo izdvojiti, slično slučaju društvenih varijabli, dvije slijedeće vrste međunarodnih varijabli.

3. Utjecaj djelovanja, koji vrši politički sistem u odnosu spram drugih političkih sistema na njegovu vlastitu društvenu sredinu.

4. Utjecaj djelovanja koji vrše drugi politički sistemi na društvenu sredinu političkog sistema, koji nas zanima.

Stvar se ipak ne svodi samo na to. Postoji »međunarodni politički sistem« shvaćen kao ugovor međudržavnih političkih organizacija. Premda pojam »međunarodni politički sistem« izaziva sumnje (vezane su one prije svega uz pitanje, da li takav sistem posjeduje suvereno pravo upotrebe sile), ipak analize rađene u OUN⁶ sugeriraju odgovor, da ona ima bar neka obilježja međunarodnog političkog sistema. U toj mjeri, u kojoj bi se takav sistem pokazao kao predmet interesa za teoriju međunarodnih odnosa, bila bi opravdana primjena sociološkog gledišta, dakle pitanja, kakva je društvena uvjetovanost takvog sistema i napokon, kako on dalje utječe na društvenu sredinu. Sredinu međunarodnog političkog

6
Uporedi: R. N. Gardner, *In Pursuit of World Order*. U. S. Foreign Policy and International Organizations, New York 1964; W. Morawiecki, *Organizacje miedzynarodowe*, Varšava 1965.

sistema predstavljao bi — po mom sudu — zbroj sredina pojedinih nacionalnih političkih sistema, ali ostao bi empirijski zadatak da se utvrdi, da li međunarodni sistem dolazi u dodir sa sredinom isključivo posredstvom nacionalnih sistema (država članica), ili se pak stvaraju neposredni ulasci i izlasci u međunarodni sistem.

Kao rezultat smo dobili opću tipologiju pet vrsti varijabli, čija bi analiza dala osnovu za razvijanje sociologije međunarodnih odnosa:

1. društvene neposredne varijable
2. društvene posredne varijable
3. međunarodne neposredne varijable
4. međunarodne posredne varijable
5. međunarodne društvene varijable

Postulat razvijanja sociologije međunarodnih odnosa moglo bi se dakle formulirati kao postulat stvaranja teorije međunarodnih odnosa i opće sociološke teorije na način, koji bi uzimao u obzir ovisnosti kakve postoje između pet navedenih grupa varijabli. Govoreći konkretno, to bi bio postulat istraživanja — kako na nivou analize odnosa između grupe država, tako i na nivou analize međunarodnog sistema — različitih ovisnosti, koje postoje među međunarodnim odnosima države i društvene strukture.

A što nije sociologija međunarodnih odnosa? To pitanje ima izvjesno značenje za razjašnjavanje, gdje završava interes te znanstvene discipline, ili za konstataciju, da li izvan okvira sociologije međunarodnih odnosa ostaje još mjesta za djelovanje drugih disciplina, koje se također zanimaju za tu problematiku.

Sociologija međunarodnih odnosa sigurno ne bi bila teorija odnosa među državama shvaćena pravno ili čisto politološki. Iako čista politološka analiza neće zadovoljiti ambicije mnogih istraživača, koji — čak iako nisu marksisti — sežu za društvenom uvjetovanosti i njezinim konzekvencijama, možemo ju izdvojiti kao zakoniti i važan tip interesa. Kao primjer navodim sve češće u zadnje vrijeme primjenjivanu teoriju igre i simulaciju međunarodnih konflikata kao takvu oblast analize, gdje se države ponašaju kao jedinke i gdje se ne mora (premda se može) posegnuti za izvanpolitičkim uvjetovanjima odnosa među njima.⁷

Sociologija međunarodnih odnosa, također, ne bi bila sociologija pojedinih »stranih« društava. U uvjetima poljske organizacije znanstvenih istraživanja prihvaćeno je mišljenje, da se u okvirima »međunarodnih

⁷ Taj tip analiza naročito je popularan od polovine 60-tih godina zahvaljujući primjeni elektronskih matematičkih mašina i razvoju matematički usmjerenih »istraživanja o miru«. Izvanrednu analizu tog pitanja i bogatu bibliografiju na tu temu izradio je P. Smoker (*Analyses of Conflict Behaviors in an International Processes Si-*

mulation and an International System 1955—1960, Evanston 1968). Čitav niz interesantnih radova na tu temu može se naći u dva časopisa posvećena istraživanjima mira, naime: *Papers of the Peace Research Society* (International), u redakciji W. Isarda, i *Journal of Peace Research*, u redakciji J. Galtunga.

problema« istražuje ne samo međunarodne odnose, već također unutrašnje odnose drugih zemalja. To se može pokazati veoma korisno za donošenje odluka po pitanjima vanjske politike, te je veoma važno za pronalaženje ovisnosti vanjske politike, ali sa gledišta klasifikacije znanosti to se ne može ubrajati u teoriju međunarodnih odnosa, niti u sociologiju međunarodnih odnosa.⁸ Jer kada poljski znanstvenik piše knjigu o Francuskoj ili Sjedinjenim Državama, o ulozi vojskovođa u zemljama Crne Afrike, ili o pobuni omladine na Zapadu, tada ne razvija nikakvu teoriju ili sociologiju međunarodnih odnosa, već vrši znanstveno istraživanje iz oblasti politologije ili sociologije, koje se razlikuje samo po tome, od sličnih istraživanja političkih partija, vojske ili narodnih odbora u Poljskoj, što istraživač poseže za materijalom iz strane države (koji poznaje iz vlastitih istraživanja, ili — jer i tako biva — isključivo posredno, iz tuđih radova). I konačno, sociologija međunarodnih odnosa nije isto što i sociologija razvijana uz pomoć međunarodnih komparativnih istraživanja. Da kažem drukčije: sociološka komparatistika može se baviti slobodno izabranim pitanjima, koja se istražuje putem upoređivanja između zemalja. Može se također zamisliti komparativna istraživanja iz oblasti međunarodnih odnosa. Kao primjer takvog istraživanja može poslužiti poljsko-norveško-francusko istraživanje iz područja javnog mišljenja o ratu, miru, razoružanju etc.⁹ Međutim međunarodna komparatistika ne kvalificira još sama po sebi istraživanja u domenu međunarodnih odnosa.

Sociološke metode u istraživanju međunarodnih odnosa

Porast popularnosti sociološkog pristupa u mnogim područjima društvenih i političkih istraživanja prati također sve češća primjena socioloških metoda. Uistinu, nije potpuno točno kvalificirati sve te metode kao sociološke metode, jer su se neke od njih (npr. primjena matematičke statistike ili skala stavova) pojavile najprije u psihologiji, a tek odavde su prešle u druge društvene znanosti, prije svega u oblast sociologije. Čini mi se, da problem socioloških metoda u istraživanju međunarodnih odnosa može biti konstruktivno razmatran s dva aspekta. Prvi — primjena sociološke metode interpretacije političkih pojava. Drugo — primjena u oblasti međunarodnih odnosa metoda prikupljanja, pretvaranja i interpretacije informacija, koje su se stvorile ili razvile u sociološkim istraži-

8

Nije za mene uvjerljiva argumentacija L. Pastuslaka (cit. r. s. 24), jer istraživanja unutrašnjih odnosa stranih država mogu ući u okvir znanosti o međunarodnim odnosima, samo ukoliko se u njima analizira veza unutrašnjih odnosa i međunarodne politike. Samo istraživanje politike ili društvenih odnosa strane države je sastavni dio adekvatne politološke ili sociološke discipline, ali ne spada u znanost o međunarodnim odnosima.

9

A. Sicinski, *Peace and War in Polish Public Opinion*, »The Polish Sociological Bulletin«, 1967, br. 2/16/, s. 25—40. Taj isti, Młodzi o roku 2000. Opinie, wyobrażenia, postawy, Varšava 1975.

vanjima. Između tih problema postoji povezanost, ali to nisu identična pitanja.

Osnovni elementi sociološkog pristupa političkim pojavama svode se u cjelini na sociološke metode interpretacije međunarodnih odnosa.¹⁰ Njena suština je u analiziranju postojećih ovisnosti između društvenih varijabli i međunarodnih odnosa (a njih ćemo dalje smatrati varijablama koje utječu na tok društvenih procesa), u prikazivanju međunarodnih institucija i onih institucija putem kojih se vrši djelovanje na područja međunarodnih odnosa (ratne snage, diplomacija i slično) u konkretnim povijesnim uvjetima i u funkcionalnim povezanostima s čitavim kompleksom političkog sistema. To je, također, postulat, koji uzima u obzir objektivizirane osobine jedinice u kulturi kao faktoru, koji formira grupno ponašanje, također u sferi odnosa među državama i narodima.

Konkretizirajući taj prilično općenito prikazan postulat rekao bih, da primjena sociološke metode u prvom od navedenih značenja ukazuje na spremnost da se posegne za nagomilanim teoretskim znanjem iz oblasti sociologije (i to podjednako za opće postavke i za teoriju srednjeg ranga) u cilju objašnjavanja pojava koje postoje u uzajamnim odnosima država. Nije to isključivo jedina metoda interpretacije (jer se može objasniti te odnose imanentnim ovisnostima skrivenim u samom karakteru »igre«, koja su međunarodni odnosi), ali to je naročito plodna metoda. Njena primjena ne može se ograničiti isključivo na područje sociologije međunarodnih odnosa, osim ako prihvatimo, da će sociologija međunarodnih odnosa postati opća teorija međunarodnih odnosa, što bi bilo pogrešno i neumjesno. Međutim primjena sociološkog gledišta u stvaranju teorije međunarodnih odnosa čini se neophodna za njen razvoj na marksističkim temeljima, to znači zbog toga, da bi ta teorija mogla biti sposobna objasniti odnose među državama i mogla bi postati temelj djelotvornog djelovanja.

Dakle to, što bi eventualno moglo izdvojiti sociologiju međunarodnih odnosa, bila bi ne sama teorija (premda bi u sferi teorije sociolog imao po prirodi stvari sklonost preferiranju sociološke metode u ovdje navedenom shvaćanju), koliko povezanost ove teorije s izvjesnim tipom empirijskih istraživanja. Naročito mjesto, koje može zauzeti sociologija međunarodnih odnosa u istraživanju tog predmeta može biti određeno metodološkom primjenom onih postupaka, koje je sociologija izradila ili razvila na području prikupljanja, pretvaranja i interpretiranja informacija. Mislim naročito na:

a. široko korišćenje statističke analize ovisnosti među društvenim i

10

J. Hochfeld, Marksizam a socjologia stonsunkow politycznych, *Studia Socjologiczno-Polityczne* 1958, br. 1, s. 6 daje najbolju sintetičku karakteristiku marksističkog pristupa sociološkoj analizi političkih pojava; na tom gledištu zasnovao sam svoju interpretaciju predstavljenog ovdje pitanja. Mnogo značajnih misli o metodi istraživanja međunarodnih odnosa obradio je R.

Bierzanek u radu pod naslovom *Wspolczesne stosunki miedzynarodowe*, Varšava 1972.

međunarodnim varijablama, a također na njihovo korišćenje za interpretaciju ponašanja u oblasti međunarodnih odnosa;¹¹

b. primjenu socioloških metoda istraživanja mišljenja i stavova za interpretaciju motiva djelovanja na području međunarodnih odnosa; ovdje bi došle u obzir podjednako i one tradicionalne metode kvalitativne analize (osobni dokumenti, npr. memoari važnih političkih ličnosti) i suvremene metode ispitivanja mišljenja skala stavova i vrijednosti i sl.;

c. korišćenje sociološke metode analize propagande (naročito tzv. analize sadržaja) za interpretaciju uloge propagande u međunarodnim odnosima — u stvari to je područje odakle potječe kvantitativna analiza sadržaja;¹²

d. primjenu socioloških metoda istraživanja velikih organizacija za analizu funkcioniranja i utjecaja tako velikih međunarodnih organizacija (npr. birokracije OUN), kao i velikih nacionalnih organizacija, koje putem svoga djelovanja utječu osobito snažno na međunarodne odnose; na tom se području posebno jako razvilo istraživanje vojne snage — a znatno manje diplomacije, međunarodnih informativno-propagandnih službi i sl.

U današnje vrijeme postoji sve veća spoznaja, da razumijevanje, a pogotovo rješavanje društvenih problema u suvremenom svijetu zahtijeva prihvatanje globalne perspektive. To se odnosi ne samo na tradicionalna područja obuhvaćena međunarodnim odnosima — to znači na pitanja rata i mira među državama,¹³ već u sve većoj mjeri i na područja, koja su do nedavno smatrana za oblast odnosa među državama. Glad i eksplozija populacije, kulturna difuzija i kruženje informacija — svi ti kao i brojni drugi problemi naše epohe diktiraju čovječanstvu zajedničke akcije i izlaze iz okvira djelovanja država. U suvremenom svijetu takvu potrebu komplicira, premda je ne odbacuje, politička i ekonomska podjela, koja je rezultat još nedovršene borbe socijalizma i kapitalizma. Ali i ta borba daje društvenim promjenama međunarodne dimenzije. Jer stvaranje novog, socijalističkog poretka povezano je također s konstelacijom međunarodnih odnosa, formira se pod snažnim utjecajem ovog sistema, i u koegzistenciji predstavljajući jedan od elemenata opće svjetskog procesa prelaska kapitalizma u socijalizam, povlači za sobom dalekosežne među-

11
Takve analize radi neki zapadni politolozi. J. D. Singer (ed.), *Quantitative International Politics: Insights and Evidence*, New York 1968.

12
B. Berelson, *Content Analysis in Communication Research*, New York 1952, a od novijih radova A. de Lillo, *L'analisi del contenuto: Dalla teoria dell' Informazione allo strutturalismo*, Bologna 1971.

13
U niz najvažnijih radova iz te tematike u zadnjem deceniju treba ubrojiti R. Arona *Paix et guerre entre les nations*, Paris 1962. Mnogo interesantnih socioloških radova objavljeno je u zborniku *Probleme des Friedens, der Sicherheit und der Zusammenarbeit* u redakciji S. Doernberga, J. Galtunga, A. Gromiko i D. Senghaasa (Köln 1975). Vidi — D. Senghaas, *Ab-schreckung und Frieden*, Frankfurt 1969. U zadnje vrijeme poljska literatura obogaćena je sa vrlo ozbiljnom knjigom koja ima i brojne sociološke aspekte: F. Ryszka *Politika a wojna. Swiadomosc potoczna a teorie XX wieku*, Varšava 1975.

narodne konzekvcije. Ovo mnogostrano značenje, koje u suvremenom svijetu imaju međunarodni odnosi odlučit će o daljnjem razvoju sociologije međunarodnih odnosa, čija će uloga u čitavom opusu sociologije međunarodnih odnosa u budućnosti postajati sve veća. Uzimanje u obzir međunarodnog aspekta društveno-političkih pojava doprinosi njihovom boljem i punijem shvaćanju. U tom smislu sociologija međunarodnih odnosa predstavlja važno područje sociologije i ima veliko značenje za obogaćivanje teorije političke sociologije.¹⁴

Prijevod: Miroslava Vukadinović

14

Kao dokaz izraženog interesa za tu problematiku je, između ostalog, specijalni broj »International Social Science Journal«

1974, vol. XXVI, br. 1, posvećen raznim paradigrama međunarodnih odnosa.